

Sygn. akt III UK 73/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)
SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania H. A.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę pomostową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 lutego 2015 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 3 grudnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 17 stycznia 2013 r. odmówił H. A. prawa do emerytury pomostowej uznając, że choć ubezpieczony przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał pracę w warunkach szczególnych, lecz

nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wymienionej w załączniku 1 lub 2 do ustawy pomostowej po dniu 31 grudnia 2008 r., jak również nie udowodnił co najmniej 10 lat pracy wykonywanej w warunkach szczególnych na stanowisku rybaka morskiego. Do prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienionych w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy pomostowej nie uwzględniono okresów: od 15 maja do 25 października 1978 r., od 13 września 1980 r. do 15 czerwca 1981 r., od 17 grudnia 1981 r. do 27 lutego 1994 r. oraz od 28 maja 1994 r. do 11 czerwca 1996 r. Ponadto, do pracy wykonywanej w warunkach szczególnych nie uwzględniono okresu pracy od 3 do 6 listopada 2012 r., gdyż pracodawca ubezpieczonego nie zgłosił ubezpieczonego jako pracującego w warunkach szczególnych.

Na skutek odwołania ubezpieczonego wyrokiem z dnia 13 maja 2013 r. Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. oddalił odwołanie. Powyższe orzeczenie Sąd Okręgowy oparł o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne: H. A. urodził się w 1956 r. W okresie od 19 kwietnia do 13 sierpnia 1977 r. i od 26 sierpnia do 12 września 1977 r. zatrudniony był w Przedsiębiorstwie Połowów i Usług Rybackich „B.” w likwidacji na stanowisku młodszego rybaka. Następnie odbył naukę w Technikum Rybołówstwa Morskiego na kierunku mechanik. Po jej zakończeniu, z dniem 16 maja 1978 r. zatrudnił się u dotychczasowego pracodawcy, u którego wykonywał prace na stanowiskach: motorzysta okrętowy (od 15 maja do 25 października 1978 r. i od 13 września 1980 r. do 15 czerwca 1981 r.), robotnik gospodarczy przy pracy lekkiej, mechanik II oraz mechanik I (od 17 grudnia 1981 r. do 27 lutego 1994 r.). Zatrudnienie ubezpieczonego ustało z dniem 31 maja 1997 r., przy czym w okresie od 28 lutego 1994 r. do 31 maja 1997 r. korzystał on z urlopu bezpłatnego. Ubezpieczony okresowo pracował na kutrach rybackich razem z K. B. i T. J., którzy wykonywali wyłącznie prace rybaków morskich. Praca ubezpieczonego różniła się od obowiązków tych osób. Do jego obowiązków jako mechanika należała bowiem obsługa urządzeń do połowu ryb, tj. wind trałowych, sortowniczy do sortowania ryb oraz obsługa silnika kutra. Ubezpieczony wykonując obowiązki motorzysty był odpowiedzialny za maszynownię, pomagał również przy połowie ryb, jednak robił to, gdy wykonał już obowiązki związane ze swoim stanowiskiem pracy. Zdarzało się

również że ubezpieczony pływał na kutrach, które były mało zmechanizowane, między innymi, nie posiadały windy sieciowej. Wtedy też pomagał on innym osobom ręcznie wyciągać sieci. W trakcie korzystania z urlopu bezpłatnego zatrudnił się w „K.” spółce cywilnej, Firma J. z siedzibą K., gdzie w okresie od 28 maja 1994 r. do 11 czerwca 1996 r. zajmował stanowisko mechanika. W późniejszym okresie do 2005 r. ubezpieczony prowadził działalność gospodarczą. W okresie od 2009 r. do 2011 r. wykonywał on pracę na rzecz podmiotów zagranicznych i dobrowolnie opłacał składki na ubezpieczenie społeczne. Od 2011 r. ubezpieczony ubiegał się o przyznanie emerytury pomostowej, jednak decyzją z dnia 22 grudnia 2011 r. organ rentowy odmówił mu prawa do świadczenia. Wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 30 marca 2012 r., oddalono odwołanie ubezpieczonego uznając, że nie spełnił on warunku z art. 8 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, gdyż po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał żadnej pracy w warunkach szczególnych lub szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy, jak również nie spełnił on warunku z art. 49 ustawy, gdyż nie osiągnął wieku 60 lat, nadto na dzień 1 stycznia 2009 r. nie udowodnił wymaganego okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach na stanowisku rybaka morskiego. Wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 30 października 2012 r., apelacja H. A. została oddalona.

Z ustaleń sądu pierwszej instancji wynikało także, że w okresie od 3 do 6 listopada 2012 r. był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Połowowym „N.” spółce cywilnej, w którym wykonywał pracę w warunkach szczególnych na stanowisku rybaka. Sąd pierwszej instancji na podstawie ustalonego stanu faktycznego oraz art. 4 i art. 8 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. Nr 237, poz. 1656 ze zm.) stwierdził, że odwołanie ubezpieczonego nie zasługuje na uwzględnienie wskazując, że co prawda H. A. ukończył 55 lat, nie pozostaje w stosunku pracy oraz udokumentował okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze ponad 25 lat, a po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach (od 3 do 6 listopada 2012 r. był zatrudniony na stanowisku rybaka), jednak nie udowodnił, aby wykonywał pracę rybaka morskiego w pełnym wymiarze czasu pracy przez okres 10 lat. W ocenie sądu pierwszej instancji z zebranej dokumentacji pracowniczej, między innymi, akt osobowych Przedsiębiorstwa

Połowów i Usług Rybackich „B.” w likwidacji, wynika jednoznacznie, że ubezpieczony na stanowisku młodszego rybaka pracował wyłącznie w okresie od 19 kwietnia do 13 sierpnia 1977 r. i od 26 sierpnia do 12 września 1977 r. Po ukończeniu Technikum Rybołówstwa Morskiego ubezpieczony już jako mechanik ponownie od 16 maja 1978 r. został zatrudniony u tego samego pracodawcy, u którego pracował uprzednio. Wykonywał też obowiązki jako motorzysta okrętowy (kierownik maszyn), robotnik gospodarczy przy pracy lekkiej, mechanik II oraz mechanik I, z przerwami do 31 maja 1997 r. Sąd uznał, że pomimo treści zaświadczenia o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach w okresie od 15 maja do 25 października 1978 r., od 13 września 1980 r. do 15 czerwca 1981 r. oraz od 17 grudnia 1981 r. do 27 lutego 1994 r., praca wykonywane w tych okresach nie była pracą w szczególnych warunkach w charakterze rybaka morskiego wymienionej w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych. Świadczenie pracy potwierdzające prace w warunkach szczególnych nie przesądzało w niniejszym stanie faktycznym o uznaniu wykonywanej pracy za pracę w takich szczególnych warunkach. Sąd stwierdził, że stanowi ono dokument prywatny i podlega ocenie sądu zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1 k.p.c.). W świadectwie tym wskazano, że H. A. zatrudniony na stanowisku motorzysty okrętowego i mechanika I wykonywał pracę rybaka morskiego w pełnym wymiarze godzin pracy wymienionym w wykazie B dziale IV poz. 4 pkt 19 stanowiącego załącznik do zarządzenia nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w warunkach szczególnych w zakładach pracy resortu gospodarki morskiej. Sąd wskazał, że wykazy resortowe mają obecnie charakter jedynie informacyjny, techniczno - porządkujący, uściślający i mogą mieć znaczenie jedynie w sferze dowodowej, stanowiąc podstawę domniemania faktycznego. Sąd Okręgowy w oparciu o akta osobowe ubezpieczonego, jak i zeznania K. B. oraz T. J. uznał, że na kurtze wyraźnie zarysowany był podział ról i ubezpieczony wykonywał obowiązki motorzysty i mechanika. Świadkowie, którzy pracowali wyłącznie na stanowisku rybaków, dokładnie opisali czym różniła się praca ubezpieczonego od ich pracy. Do zakresu obowiązków H. A. należała bowiem w pierwszej kolejności obsługa urządzeń do połowu ryb, tj. wind trałowych, sortowniczy do sortowania ryb oraz

obsługa silnika kutra. Ubezpieczony wykonując obowiązki motorzysty był odpowiedzialny za maszynownię. Wykonywał on również czynności związane ze stanowiskiem rybaka, ale jedynie pomocniczo, pomagając rybakom w określonym czasie przy ich pracach, gdy wykonał już obowiązki związane ze swoim stanowiskiem pracy. Sąd stwierdził zatem, że praca ta nie miała cech stałości i pełnowymiarowości, bowiem będąc motorzystą/mechanikiem ubezpieczony nie mógłby wykonywać prac rybaka w pełnym wymiarze czasu pracy i stale. Mając na uwadze, że do prac rybaków morskich objętych wykazem B załącznika zaliczone zostały prace wynikające z rodzaju czynności wykonywanych na ustalonym w służbie pokładowej stanowisku rybaka (prace wykonywane bezpośrednio przy połowie ryb), Sąd przyjął, iż prace rybaków morskich wykonywane na stanowiskach ustalonych w dziale służby mechanicznej i sprowadzające się do obsługi oraz dozoru maszyn, nie mogą być uznane za prace na stanowisku stricte rybaka pracującego przy połowie ryb i objętego wykazem B. W ocenie tego Sądu tożsama sytuacja miała miejsce w okresie od 28 maja 1994 r. do 11 czerwca 1996 r., tj. pracy ubezpieczonego w spółce „K.” na stanowisku mechanika. Wobec tak dokonanych ustaleń Sąd Okręgowy oddalił odwołanie.

Na skutek apelacji ubezpieczonego Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 3 grudnia 2013 r. oddalił apelację, stwierdzając, że H. A. będąc zatrudniony w przedsiębiorstwie B. na stanowisku motorzysty okrętowego i mechanika wykonywał przede wszystkim te czynności, a uczestniczenie w pracach związanych z bezpośrednim połowaniem ryb nie była świadczona przez niego w pełnym wymiarze czasu pracy. Powyższe wnioski Sąd wywiódł z analizy dokumentacji pracowniczej ubezpieczonego oraz z zeznań świadków, którzy zostali zawnioskowani przez samego ubezpieczonego. Osoby te zeznając w sposób szczerzy, bez negatywnego nastawienia względem ubezpieczonego, a w ręcz przeciwnie, w zamiarze umożliwienia mu zdobycia świadczenia, podały, że pracował on na kutrze jako mechanik. Do jego obowiązków należała obsługa silnika i innych urządzeń, między innymi, taśmociągu, windy trałowej, sortownicy. Ubezpieczony musiał dbać o silnik, paliwo, oleje. Z tego tytułu otrzymywał wyższe wynagrodzenie niż zatrudnieni na kutrze rybacy. Sąd ubezpieczeń społecznych nie kwestionując faktu, że w spornym okresie

ubezpieczony uczestniczył także w wykonywaniu czynności stricte rybackich, tj. patroszył ryby, wydawał ryby i wpuszczał ryby do ładowni, stwierdził że te okoliczności nie stanowią przesłanki do przyznania ubezpieczonemu prawa do spornego świadczenia. Bowiem tylko stała, regularna ekspozycja człowieka na szkodliwe warunki stanowi podstawę do ubiegania się o emeryturę pomostową. H. A. nie wykonywał pracy rybaka morskiego w rozumieniu załącznika nr 1 poz. 22 stanowiącego wykaz prac w szczególnych warunkach w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych w pełnym wymiarze czasu pracy, gdyż głównym stanowiskiem jego pracy było stanowisko motorzysty i mechanika. Sąd podkreślił, że jedynie prace rybaków morskich zostały wymienione w załączniku nr 1 poz. 22 do ustawy o emeryturach pomostowych, a zatem tylko takie prace zostały uznane za charakteryzujące się szczególnym stopniem szkodliwości i uciążliwości, bądź jako prace wymagające szczególnie wysokiej sprawności psychofizycznej, odpowiedzialności - jako prace wykonywane w trudnych warunkach atmosferycznych, na pokładzie kutra, przy połowie ryb i ich patroszeniu. Tego rodzaju prace podlegają zakwalifikowaniu do prac rybaków morskich objętych wykazem A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Sąd uznał za chybione stanowisko ubezpieczonego, że w celu zdefiniowania prac rybaka morskiego w rozumieniu omawianych wyżej przepisów należy sięgać do Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy Nr 188. Sąd miał na uwadze, że uregulowania te odnoszą się do szeroko rozumianej pracy w sektorze rybołówstwa. Definicja rybaka tam zawarta została ustalona dla celów tej Konwencji, która nie normuje kwestii emerytalnych, a jedynie zagadnienia warunków pracy na statkach i w tym przypadku co oczywiste szeroka definicja stanowiska pracy rybaka jawi się jako uzasadniona, ale nie ma ona znaczenia dla interpretacji przepisów emerytalnych. Sąd wskazał także, że podobnie należy ocenić powoływane przez apelującego określenia użyte w rozporządzeniu Ministra Żeglugi z dnia 10 marca 1964 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych oficerów i rybaków na polskich statkach rybackich (Dz.U. nr 12, poz. 74) czy określone według Badań Środowiska Pracy na poszczególnych stanowiskach pracy wartości dopuszczalne według rozporządzenia MPiPS z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz.U. Nr 217,

poz. 1833). Zdaniem Sądu Apelacyjnego przepisy przyznające prawo do emerytury pomostowej rybakom morskim, tj. art. 4 w związku z art. 8 ustawy o emeryturze pomostowej, uprawniające do emerytury we wcześniejszym wieku 55 lat, należy interpretować ściśle, bowiem nabycie prawa do tego świadczenia jest swoistym przywilejem i nie można stosować wykładni rozszerzającej, w szczególności, jeżeli chodzi o rodzaj pracy i jej charakter czy też stanowisko pracy. Sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska apelującego, że motorzysta kutrowy i mechanik kutrowy na kutrze rybackim jest rybakim morskim, bowiem jak wynika z ustalonego w sprawie stanu faktycznego, każdy z członków załogi kutra miał przypisany swój własny zakres czynności. Wynagrodzenie H. A. różniło się też od wynagrodzeń pozostałych członków załogi właśnie z uwagi na inny zakres obowiązków. Z tych wszystkich względów Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do przyjęcia, że w spornych okresach ubezpieczony pracował na stanowisku rybaka morskiego i odmówił przyznania mu prawa do emerytury pomostowej w wieku 55 lat. Ubezpieczony nie spełnił bowiem wymaganej art. 8 pkt 2 ustawy o emeryturze pomostowej przesłanki w postaci 10-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

Ubezpieczony zaskarżył w całości wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 3 grudnia 2013 r. skargą kasacyjną, zarzucając temu orzeczeniu naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 3 ust. 1, 2 i 7 oraz art. 8 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych oraz pkt 22 załącznika nr 1 do tejże ustawy dokonaną z pominięciem art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. Nr 61, poz. 258), § 29 pkt 4 rozporządzenia Ministra Żeglugi z dnia 10 marca 1964 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych oficerów i rybaków na polskich statkach rybackich (Dz.U. Nr 12 poz. 74) oraz wbrew uregulowaniom zawartym w poz. 4 Działu IV Wykazu B stanowiącego załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (zwanego dalej „Rozporządzeniem”) oraz w Wykazie B, Dziale IV poz. 4 pkt 19 stanowiącym załącznik do Zarządzenia nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu gospodarki

morskiej, co doprowadziło do zawężającej wykładni terminu „prace rybaków morskich” wyłącznie do stanowiska rybaka morskiego i błędnego uznania, że praca rybaka morskiego na stanowisku motorzysty okrętowego i mechanika stale i w pełnym wymiarze czasu pracy nie stanowi pracy rybaka morskiego wykonywanej w szczególnych warunkach, o której mowa w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych i nie pozwala na przyznanie emerytury pomostowej po przepracowaniu co najmniej 10 lat. W związku z powyższym wniósł orzeczenie co do istoty sprawy poprzez zmianę zaskarżonej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 17 stycznia 2013 r., i ustalenie, że ubezpieczonemu H. A. przysługuje prawo do emerytury pomostowej począwszy od dnia 13 listopada 2012 r. z uwagi na wykonywanie stale i w pełnym wymiarze czasu w szczególnych warunkach pracy rybaka morskiego wymienionej w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych przez okres czasu wynoszący powyżej 10 lat oraz zasądzenie od zakładu ubezpieczeń na rzecz ubezpieczonego zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych - ewentualnie - w braku podstaw do wydania orzeczenia co do istoty sprawy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. wnoszę o uwzględnienie skargi kasacyjnej oraz o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 3 grudnia 2013 r. a także uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w K. Wydział IV Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 13 maja 2013 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu sądowi przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Emerytury pomostowe zapowiedziane w art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS), zostały wprowadzone po polskiego porządku prawnego przez ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. Nr 237, poz. 1656; dalej jako ustawa o emeryturach pomostowych lub ustawa), która weszła w

życie z dniem 1 stycznia 2009 r. Zastąpiły one emerytury w niższym od powszechnego wieku przyznawane na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z FUS pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Charakterystyczną cechą emerytur pomostowych jest ich przejściowy charakter. Zgodnie bowiem z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, krąg osób predestynowanych do tego świadczenia ograniczono do ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze rozpoczęli przed dniem 1 stycznia 1999 r., zaś w myśl art. 16 ustawy prawo to ustaje nie tylko z dniem śmierci uprawnionego, ale także z dniem poprzedzającym dzień nabycia prawa do emerytury, z dniem osiągnięcia przez uprawnionego wieku 60 lat w przypadku kobiet i 65 lat w przypadku mężczyzn, jeżeli uprawniony nie ma prawa do emerytury ustalonej decyzją organu rentowego (por. I. Jędrasik – Jankowska, K. Jankowska, Prawo do emerytur. Komentarz do ustaw z orzecznictwem, Warszawa 2011, s. 34 i nast.).

Celem ustawy o emeryturach pomostowych jest zawężenie grona uprawnionych do emerytur z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze do mniejszej liczby sytuacji uzasadnionych rzeczywistą koniecznością przejścia ubezpieczonego na emeryturę przed osiągnięciem wieku emerytalnego. W judykaturze akcentuje się odrębny charakter emerytur w niższym wieku z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i emerytur pomostowych, zaznaczając, iż nie wszyscy uprawnieni do emerytur w niższym wieku z racji wykonywania tego rodzaju prac nabyliby obecnie prawo do emerytur pomostowych (wyrok Sadu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5 – 6, poz. 62). Z drugiej jednak strony w doktrynie zauważa się, że przepisy ustawy o emeryturach pomostowych są niejednoznaczne i niespójne, a sama instytucja emerytur pomostowych nie jest oparta na zasadzie wzajemności. Wątpliwości budzi sposób uregulowania w ustawie kwestii czasu pracy pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Zgodnie bowiem z art. 35 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych, składki na Fundusz Emerytur Pomostowych opłaca się za pracownika, który spełnia łącznie następujące warunki: urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r., 2/ wykonuje prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym

charakterze, o których mowa w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy. Zawarte w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy definicje prac w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie odnoszą się do problematyki zakresu czasowego tych prac. Literalna wykładnia przepisów przemawia zatem za przyjęciem obowiązku opłacania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych za wszystkich pracowników zatrudnionych w tychże warunkach, bez względu na obowiązujący ich wymiar czasu pracy, chociaż w myśl art. 3 ust. 4 i 5 (do których art. 35 ust. 1 pkt 2 ustawy nie odsyła) pracownicy wykonujący po dniu wejścia w życie ustawy prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w niepełnym wymiarze czasu nie nabędą z tego tytułu prawa do emerytury pomostowej. Wprowadzenie obowiązku opłacania składek za pracowników, którym nie będzie przysługiwało prawo do emerytury pomostowej, oznacza zatem, że regulacja instytucji emerytur pomostowych nie opiera się na zasadzie wzajemności. Skłoniło to niektórych przedstawicieli nauki do sformułowania poglądu, że skoro ubezpieczeni nie mogą powoływać się na zasadę wzajemności, to przy niejasnych przepisach ustawy wątpliwości interpretacyjne powinny być wyjaśniane na korzyść ubezpieczonych. Stąd też postuluje się taką wykładnię przepisów, zgodnie z którą możliwe byłoby uwzględnienie przy ustalaniu prawa do emerytury pomostowej wszelkich okresów pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, niezależnie od wymiaru czasu pracy, proporcjonalnie do zgłoszonego wymiaru takiej pracy (por. D. Dzienisiuk, Wymiar czasu pracy w ustawie o emeryturach pomostowych, PiZS 2012 nr 10, s. 23 – 27). Także w orzecznictwie sądów administracyjnych prezentowana jest liberalna wykładnia pojęcia pracownika wykonującego pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze. Trzeba w tym miejscu zwrócić uwagę na odmienną redakcję art. 3 ust. 4 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych w relacji do § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.). W uchwale składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 13 listopada 2012 r., I OPS 4/12 (ONSAiWSA 2013 nr 2, poz. 24) stwierdzono więc, że w postępowaniu o umieszczenie pracownika w ewidencji pracowników wykonujących pracę w

szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o której mowa w art. 41 ust. 4 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych (a w konsekwencji tego – opłacania za niego składki na Fundusz Emerytur Pomostowych), za pracownika wykonującego prace o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 5 tej ustawy może być uznany pracownik, który wykonując prace o szczególnym charakterze, wykonuje także inne czynności wskazane przez pracodawcę w ramach świadczenia pracy. Użyty w art. 3 ust. 4 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych zwrot „pełny wymiar czasu pracy” odnosi się bowiem do wymiaru czasu pracy określonego w umowie o pracę, a nie do czynności uznawanych za pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze. Zdaniem przedstawicieli doktryny, miarodajne dla zakwalifikowania pracownika do osób wykonujących pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze powinno być to, że pracownik wykonuje rodzaj pracy wymienionej w załączniku nr 1 lub 2 do ustawy o emeryturach pomostowych będąc zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy (na pełnym etacie) i ten rodzaj wykonywanej pracy stanowi podstawowy obowiązek pracownika, bez względu na to, czy oprócz wymienionego rodzaju pracy wykonuje również inne czynności (J. Parchomiuk, Problemy emerytur pomostowych w orzecznictwie sądów administracyjnych, PiZS 2013 nr 2, s. 30).

Z odrębnością emerytur pomostowych wiąże się też własny, uregulowany przepisami ustawy, katalog przesłanek nabycia prawa do tych świadczeń. Przesłanki te zasadniczo określa art. 4 ustawy, zgodnie z którym prawo do emerytury pomostowej, z uwzględnieniem art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym

charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy”. Ustawa o emeryturach pomostowych przewiduje jednak odrębne warunki przejścia na emeryturę pomostową dla pracowników wykonujących kilka rodzajów prac (art. 5 – 11 i art. 13). Dopuszcza także odstępstwa od przesłanki wymienionej w jej art. 4 pkt 6. W razie niewykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze po dniu wejścia w życie ustawy, nabycie prawa do emerytury pomostowej następuje bowiem na podstawie art. 49 ustawy, w myśl którego prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, a która spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12 oraz w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3. Założeniem regulacji art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych jest ochrona praw nabytych przez osoby, które nie wykonywały prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze po dniu 31 grudnia 2008 r.

Językowa wykładnia art. 4 i art. 49 ustawy prowadzi do wniosku, że warunkiem skutecznego ubiegania się o emeryturę pomostową jest legitymowanie się określonym stażem pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze (w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych lub dotychczasowych przepisów) oraz kontynuowanie pracy w tych warunkach po wejściu w życie ustawy, a więc po 1 stycznia 2009 r. W przypadku, gdy osoba ubiegająca się o to świadczenie nie kontynuuje pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze i legitymuje się w związku z tym jedynie stażem pracy „szczególnej” według poprzednio obowiązujących przepisów, może nabyć prawo do przedmiotowego świadczenia jedynie wówczas, gdy dotychczasowy staż pracy (okres prac) można kwalifikować w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów jako prace w warunkach szczególnych (art. 3 ust. 1 ustawy) lub o szczególnym charakterze (art. 3 ust. 3 ustawy). Innymi słowy, brak podstaw prawnych do przyznania - z mocy art. 49 ustawy - emerytury pomostowej ubezpieczonemu, którego dotychczasowy okres pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze nie jest okresem pracy w warunkach szczególnych

lub o szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5 – 6, poz. 62; z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15 – 16, poz. 185 i z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK 159/13, LEX nr 1405231).

Pozostaje zatem przejść do omówienia prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, mogące z wiekiem z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, stawiające przed pracownikami - mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej - wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. Wykaz prac w szczególnych warunkach określa załącznik nr 1 do ustawy. Z kolei pod pojęciem prac o szczególnym charakterze ustawodawca rozumie, zgodnie z art. 3 ust. 3 ustawy, prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się. Wykaz prac o szczególnym charakterze określa załącznik nr 2 do ustawy. W orzecnictwie sądów administracyjnych zauważa się, że porównanie definicji ustawowych, jak również katalogów prac zaliczanych do poszczególnych kategorii, pozwala na stwierdzenie, że o ile w pierwszym przypadku możliwość przejścia na wcześniejszą emeryturę uzasadniona jest bardziej względami interesu indywidualnego pracownika, który wykonuje pracę w warunkach szczególnie negatywnie wpływających na stan jego zdrowia, o tyle w przypadku prac o szczególnym charakterze definicja kładzie nacisk na szczególną odpowiedzialność pracownika, związaną z wykonywanymi czynnościami. W tym zatem przypadku dominującą rolę odgrywa raczej czynnik interesu publicznego - ochrony innych osób przed niebezpieczeństwem związanym

z faktem, że pracownik, który wykonuje te szczególnie odpowiedzialne czynności może nie mieć już należytej sprawności psychofizycznej, ze względu na jej naturalne obniżenie podyktowane wiekiem (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu administracyjnego w Lublinie z dnia 18 listopada 2010 r., III SA/Lu 243/10, LEX nr 653544). W uzasadnieniach wyroków Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że w ustawie o emeryturach pomostowych nastąpiła zasadnicza zmiana konstrukcyjna określenia wykazów prac szczególnych, wyrażająca się w dążeniu do ich ujednoczenia i oparcia na kryteriach zobiektywizowanych. Prawo do emerytur pomostowych określone zostało przede wszystkim w relacji do rodzajów prac, natomiast prawo do emerytur w obniżonym wieku emerytalnym wyznaczone było w relacji do wykazu stanowisk, ustalanych w poszczególnych zakładach przez uprawnione podmioty. Celem nowych rozwiązań było wyeliminowanie sytuacji, gdy formalnie zajmowane stanowisko nie odpowiadało rodzajowi wykonywanej pracy. Taka sytuacja mogła powodować, że pracownicy wykonujący ten sam zawód w różnych zakładach mogli wykonywać prace o różnej intensywności i w różnych warunkach środowiska. Natomiast wykazach stanowisk stanowiących załączniki do ustawy o emeryturach pomostowych zostały wskazane jedynie te rodzaje prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze, które spełniają kryteria definicji odpowiednich prac, zawarte w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy (wyroki z dnia 16 marca 2010 r., K 17/09, OTK 2010 nr 3A, poz. 21; z dnia 25 listopada 2010 r., K 27/09, OTK 2010 nr 9A, poz. 109 i z dnia 3 marca 2011 r., K 23/09, OTK 2011 nr 2A, poz. 8).

W orzecznictwie sądów administracyjnych przyjmuje się, że wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy „o szczególnym charakterze” lub „w szczególnych warunkach” nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich jakość mogła obniżyć się z wiekiem (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2011 r., IV SA/Po 335/11, LEX nr 863891). Jeszcze na etapie przygotowywania projektu ustawy o emeryturach pomostowych wyrażany był pogląd, że definicja prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze zawarta w art. 3 ust. 1 i 3 jest w gruncie rzeczy pozbawiona znaczenia normatywnego, ponieważ decydujący jest wykaz prac

dających tytuł do emerytury pomostowej. Może ona natomiast mieć znaczenie przy odmowie przyznania tego świadczenia dalszym grupom pracowników (opinia Rady Legislacyjnej z dnia 28 lipca 2008 r. o projekcie ustawy o emeryturach pomostowych, RL – 0303 – 54/08, przygotowana przez L. Florka, Przegląd Legislacyjny 2008 nr 3, s. 211). W judykaturze i doktrynie można jednak spotkać wiele przykładów odwoływania się do ustawowych definicji tychże prac, jako instrumentu wykładni częstokroć nieostrych pojęć użytych w wykazach zawartych w załącznikach do ustawy. O ile zatem decydujące znaczenie mają wykazy w tym sensie, że praca, która odpowiadałaby wymaganiom definicji ustawowej, a nie jest wymieniona w wykazach, nie może być traktowana jako praca w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o tyle niezasadne jest odmawianie definicjom ustawowych waloru normatywnego. Służą one bowiem jako wskazówka interpretacyjna w procesie wykładni pojęć zawartych w załącznikach. Uznanie pracy za pracę wykonywaną w szczególnych warunkach wymaga więc w pierwszym rzędzie stwierdzenia, że dana praca ujęta jest w wykazie stanowiącym załącznik do ustawy o emeryturach pomostowych, a następnie ustalenie, iż wykonywanie tej pracy jest determinowane czynnikami ryzyka, o jakich mowa w art. 3 ust. 2 ustawy (wyrok Wojewódzkiego Sadu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 8 maja 2012 r., IV SA/GL 587/11, LEX nr 1165463 oraz J. Parchomiuk, Problemy emerytur pomostowych w orzecznictwie sądów administracyjnych, PiZS 2013 nr 2, s. 28).

W zakresie stosowanych przez sądy administracyjne metod wykładni poszczególnych pojęć użytych w załącznikach do ustawy o emeryturach pomostowych charakterystyczne jest odwoływanie się do potocznego, językowego znaczenia tychże terminów, jeśli użyte w załącznikach pojęcia nie mają odpowiednika w innych aktach prawnych (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z dnia 20 października 2010 r., II SA/Bd 860/10, LEX nr 752211 i z dnia 21 października 2010 r., II SA/Bd 846/10, LEX nr 656459), a jeśli pojęcia te występują także w innych aktach normatywnych - do znaczenia, jakie tym terminom nadano w tychże aktach (wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z Lublinie z dnia 23 listopada 2010 r., III SA/Lu 339/10, LEX nr 1281320 z glosą krytyczną J. Ciechorskiego w Prawie i Medycynie 2012 nr 2,

s. 129 i nast.; z dnia 8 grudnia 2011 r., III SA/Lu 645/11, LEX nr 1102246). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przestrzega się jednak przed nawiązywaniem w procesie wykładni przepisów załączników do ustawy do emerytury pomostowej do nieobowiązujących już aktów prawnych, zwłaszcza tych spoza sfery ubezpieczeń społecznych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2011 r., I UK 415/10, OSNP 2012 nr 13 – 14, poz. 180).

Wracając do realiów niniejszej sprawy wypada przypomnieć, że ubezpieczony, mający ukończony 55 rok życia, legitymujący się ponad 25 – letnim stażem składkowym i nieskładkowym oraz zatrudniony w szczególnych warunkach przed dniem 1 stycznia 1999 r., wywodzi swoje roszczenia do spornego świadczenia z preferencyjnego układu warunkującego nabycie uprawnień emerytalnych, zawartego w art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych. Zgodnie z tym przepisem, prawo do emerytury pomostowej przysługuje pracownikowi wykonującemu przez okres co najmniej 10 lat prace w szczególnych warunkach, wymienione w punkcie 20, 22 i 32 załącznika nr 1 do ustawy, który spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1 oraz 4-7 oraz ukończył 55 lat życia w przypadku mężczyzny. Pracą w szczególnych warunkach, której wykonywanie przez krótszy (bo nie 15 - lecz 10 – letni) okres predestynuje do przedmiotowego świadczenia w wieku nie 60 (jak ma to miejsce w odniesieniu do pozostałych grup pracowników) ale 55 lat w przypadku mężczyzn, jest zaś m.in. praca rybaków morskich, wymieniona w punkcie 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych. Niezbędne jest zatem dokonanie wykładni tego pojęcia, a w szczególności rozważenie, czy jego zakresem przedmiotowych objęte są również prace motorzysty i mechanika okrętowego, które to prace wykonywał wnioskodawca w spornych, nieuwzględnionych przez organ rentowy i Sąd drugiej instancji okresach.

Ustawa o emeryturach pomostowych nie zawiera żadnej definicji pojęcia prac rybaków morskich. Nie zostało do niej wydane także jakiegokolwiek rozporządzenie wykonawcze czy zarządzenie resortowe, które wymieniałoby stanowiska, na których praca jest uważana za pracę rybaka morskiego. Wspomniane rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w swoich załącznikach identycznie sformułowane określenie: „prace rybaków morskich” wymienia w dwóch odrębnych pozycjach – w wykazie A Dziale VIII (w Transporcie i

łączności) pod pozycją 9 oraz w Wykazie B Dziale IV (Prace różne) pod pozycją 4. Przepisy rozporządzenia nie zawierają żadnej definicji tego terminu, która wyjaśniałaby kryteria różnicowania prac rybaków morskich wymienionych w wykazie A i B. Tymczasem w zależności od zakwalifikowania danego rodzaju pracy do poszczególnych wykazów, w istotny sposób zróżnicowano warunki nabywania uprawnień emerytalnych, albowiem w myśl art. 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., w przypadku prac wymienionych w wykazie B do nabycia prawa do emerytury wystarczało ukończenie przez mężczyznę wieku 55 lat oraz udokumentowanie okresu zatrudnienia przy wykonywaniu tych prac wynoszącego 10 lat (przy wykazaniu także wymaganego okresu zatrudnienia, o jakim mowa w § 3 rozporządzenia), podczas gdy w przypadku prac wymienionych w wykazie A warunkiem prawa do emerytury było osiągnięcie przez mężczyznę wieku 60 lat oraz udokumentowanie 15 lat pracy w warunkach szczególnych wymienionych tym wykazie. Różnicowanie uprawnień do nabycia wcześniejszej emerytury w zależności od przyporządkowania poszczególnych prac wykazowi A lub B załącznika do rozporządzenia spowodowane było różną oceną szkodliwości dla zdrowia oraz stopnia uciążliwości prac wymienionych w każdym z tych wykazów. W przypadku prac rybaków morskich, dla ustalenia, jakiego rodzaju prace ustawodawca zaliczył do poszczególnych wykazów, konieczne jest posłużenie się resortowymi wykazami stanowisk, które jakkolwiek nie stanowią samodzielnej podstawy przyznania indywidualnych uprawnień, posiadają jednak charakter informacyjny, techniczno-porządkujący i uściślający, w szczególności wówczas, gdy w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie wymienia się określonych stanowisk, lecz operuje się pojęciem ogólnym (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392; z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306; z dnia 25 lutego 2009 r., II UK 227/08, LEX nr 736740; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247; z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405). Odwołując się zatem do treści zarządzenia nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu gospodarki morskiej (Dz.Urz. Urzędu Gospodarki Morskiej Nr 3, poz. 26), w tym do

jego załącznika zawierającego szczegółowe wykazy prac w szczególnych warunkach, zauważyć należy, że za prace rybaków morskich zaliczone do wykazu A załącznika do zarządzenia uznane zostały prace wykonywane na wszystkich stanowiskach zajmowanych przez pracowników wpisanych na listę członków załogi statku, niezależnie od zatrudniającego ich podmiotu (wykaz A, dział VIII, poz. 9, pkt 1 zarządzenia), natomiast za prace rybaków morskich wymienione w wykazie B załącznika do rozporządzenia uznane zostały prace wykonywane nie tylko w określonych podmiotach, ale również wyłącznie na stanowiskach wymienionych w wykazie B, dziale IV, poz. 4 pkt 1-19 zarządzenia. Najogólniej ujmując, do wykazu B zostały zaliczone prace rybaków morskich w służbie pokładowej, a do wykazu A prace rybaków morskich w służbie mechanicznej, zgodnie z podziałem wynikającym z § 58 i § 62 ust. 1 i § 64 ust.3 rozporządzenia Ministra Żeglugi z dnia 30 października 1971 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków załóg polskich statków morskich (Dz.U. Nr 33, poz. 299 ze zm.), w § 54, 58 i 61 ust. 3 rozporządzenie Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 17 sierpnia 1983 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków polskich statków morskich (Dz.U. Nr 52, poz. 232 ze zm.), w § 26, 27, 30 i 31 rozporządzenie z dnia 23 maja 1992 r. Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg polskich statków morskich (Dz.U. Nr 49, poz. 227 ze zm.) oraz § 38 i § 49 rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 24 sierpnia 2000 r. w sprawie wyszkolenia i kwalifikacji zawodowych, pełnienia wacht oraz składu załóg statków morskich o polskiej przynależności (Dz.U. Nr 105, poz. 1117).

Analizując powyższą regulację w aspekcie prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 maja 2011 r., II UK 356/10 (LEX nr 901608) wyraził pogląd, że w świetle omówionych przepisów nie można utożsamiać wszystkich prac rybaków morskich z pracą na stanowisku rybaka morskiego, ujętą w wykazie B załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Należy jednak podkreślić, że w kontekście wszystkich powołanych wyżej przepisów, zarówno prace w służbie pokładowej jak i w służbie mechanicznej uznawane były za prace rybaków morskich, a jedynie zróżnicowano przesłanki nabywania przez osoby wykonujące owe prace prawa do emerytur w

niższym wieku. Powstaje zatem pytanie, czy fakt zróżnicowania w dawnych przepisach uprawnień emerytalnych z tytułu pracy w warunkach szczególnych w zależności od wykonywania pracy rybaka morskiego ujętej w wykazie A lub B załącznika do rozporządzenia ma bezpośrednie i przesądzające znaczenie dla oceny nabycia prawa do emerytury pomostowej, a więc, czy wykonywanie pracy rybaka morskiego wymienionej w wykazie A załącznika do tego rozporządzenia, nie oznacza wykonywania pracy rybaka morskiego w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach pomostowych. Za takim przyjęciem zdawałyby się przemawiać określone w art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych przesłanki nabycia prawa do tego świadczenia, zbliżone do wymienionych w § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Skoro jednak ustawa o emeryturach pomostowych wymienia prace rybaków morskich, jako prace w warunkach szczególnych uprawniające do świadczeń przewidzianych tym aktem, tylko raz, w jednym punkcie 22 załącznika nr 1 do ustawy, zasadne wydaje się przyjęcie, że ustawodawca przyznał prawo do emerytury pomostowej, na warunkach określonych w art. 8 ustawy, pracownikom wykonującym wszystkie prace rybaków morskich, bez różnicowania z uwagi na to, czy według wcześniejszych przepisów (tj. przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. i wydanych na ich podstawie wykazów resortowych) wykonywali oni prace rybaków morskich na określonych stanowiskach i w określonych podmiotach. Brak w przepisach ustawy o emeryturach pomostowych jakiegokolwiek ograniczenia możliwości zaliczenia do prac rybaków morskich prac poszczególnych członków załogi kutra rybackiego, w zależności od przynależności do załogi pokładowej czy mechanicznej, a także w zależności od zatrudniającego podmiotu, upoważnia do postawienia tezy, że art. 8 tej ustawy obejmuje swą dyspozycją wszystkie osoby wykonujące prace rybaków morskich, wymieniane dawniej zarówno w wykazie A jak i B załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Tym bardziej, że zawężająca wykładnia tego pojęcia w przypadku ustawy o emeryturach pomostowych implikowałaby – w przeciwieństwie do ustawy o emeryturach i rentach z FUS i wspomnianego rozporządzenia Rady Ministrów – nie tylko zróżnicowanie układu warunkującego nabywanie uprawnień emerytalnych przez obydwie grupy ubezpieczonych wykonujących prace rybaków morskich, ale w ogóle

pozbawienie członków załogi zatrudnionych na statkach rybackich w służbie mechanicznej prawa do tegoż świadczenia.

Za szerokim rozumieniem pojęcia pracy rybaków morskich, obejmującym nie tylko tych członków załogi, którzy zatrudnieni są na stanowisku rybaka czy starszego rybaka, ale również tych zajmujących stanowisko mechanika czy motorzysty, przemawiają regulacje zawarte w innych aktach prawnych. W art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. Nr 61, poz. 258) wskazano, że marynarzem lub rybakim jest osoba posiadająca morskie kwalifikacje zawodowe, stwierdzone zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o bezpieczeństwie morskim (Dz.U. Nr 109, poz. 1156), a więc każdy członek załogi kutra rybackiego dopuszczony do pracy na morzu, w tym również mechanik czy motorzysta. Podobnie kwestie te unormowane są w prawie międzynarodowym. W myśl art. 3 lit. b rozporządzenia Rady /WE/ nr 1198/2006 z dnia 27 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego (Dz. U. UE L 223 z 15.08.2006 r., str. 1) rybak to osoba, której zajęciem - uznanym przez państwo członkowskie, jest zawodowe rybactwo na pokładzie czynnego statku rybackiego, co przy uwzględnieniu angielskiej i francuskiej wersji językowej można przetłumaczyć jako „osoba zatrudniona, zaangażowana w profesjonalne, zawodowe rybactwo” czy „każda osoba wykonująca rybactwo”. Zgodnie zaś z art. 1 lit. e powołanej przez skarżącego Konwencji nr 188 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej pracy w sektorze rybołówstwa z 2007 r., rybakim jest każda osoba zatrudniona lub zaangażowana w jakimkolwiek charakterze lub wykonująca swój zawód na pokładzie statku rybackiego, łącznie z osobami pracującymi na statku, które są opłacane na zasadzie udziału w połowach, z wyłączeniem pilotów, żołnierzy marynarki wojennej, innych osób zatrudnionych w stałych służbach państwowych, osób pracujących na statku rybackim jedynie w ciągu dnia oraz obserwatorów rybołówstwa.

Przywołane regulacje prawa krajowego i międzynarodowego upoważniają to do przyjęcia, że użyte w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych ogólne pojęcie „pracy rybaków morskich”, której wykonywanie uprawnia do emerytury pomostowej z mocy art. 8 tej ustawy, obejmuje wszystkich członków załogi kutra rybackiego i wszystkie prace rybaków morskich, na

wszystkich wyszczególnionych na liście załogi stanowiskach, w tym także na stanowisku motorzysty i mechanika. Tym bardziej, że - jak wynika z bezspornych ustaleń Sądów obydwu instancji - osoby zatrudnione w służbie mechanicznej statków rybackich realizując obowiązki przypisane dla tych stanowisk, jednocześnie wykonywały prace przy połowie i przetwarzaniu ryb. Brak zatem aksjologicznych przesłanek do wyeliminowania tej grupy zawodowej z kręgu osób predestynowanych do spornego świadczenia.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy, uznając za zasadne podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego, orzekł jak w sentencji wyroku na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., zaś o kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnął stosownie do art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.